

**TEMA: ZAŠTITA SVJEDOKA U KAZNENIM POSTUPCIMA, DOSADAŠNJA
ISKUSTVA I DETEKTIRANI PROBLEMI**

Dame i gospodo, poštovane kolege, cijenjeni predstavnici organizacije Ujedinjenih naroda,

Dozvolite mi da Vas pozdravim u svoje osobno ime, kao i u ime države Bosne i Hercegovine iz koje dolazim, te da nam svima zaželim uspješan rad na ovoj konferenciji.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja se nalazi u središtu Zapadnog Balkana, površine od 51129 četvornih kilometara, a po popisu iz 1991. godine imala je 4,37 milijuna stanovnika.

Međutim, s obzirom na tragični rat koji se desio BiH u periodu od 1992-1995 godine, velika stradanja i raseljavanje stanovništva, ne postoje točni podaci koliko stanovnika sada živi u BiH, s obzirom da popis stanovništva nakon rata nije izvršen.

Država Bosna i Hercegovina sastoji se od dva entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske te, Distrikta Brčko.

Ovi podaci vrlo su bitni, radi kvalitetne analize problematike vezane za zaštitu svjedoka u kaznenom postupku.

Tijekom 2002.-2003. godine u BiH je izvršena značajna reforma kaznenog pravosuđa, te su doneseni zakoni kojima se propisuje pravni okvir u svezi zaštite svjedoka u kaznenim postupcima koji se vode na razini države BiH, a to su:

- Kazneni zakon BiH
- Zakon o kaznenom postupku BiH
- Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka
- Zakon o programu zaštite svjedoka u BiH

Zakon o kaznenom postupku definira način saslušanja i ispitivanja zaštićenog svjedoka tijekom sudskog postupka, kao i obveze svih sudionika u postupku, kako bi se osigurala zaštita njegovog identiteta i sigurnosti.

Odredbama Kaznenog zakona propisana je kažnjivost odavanja identiteta zaštićenih svjedoka, kako od strane učesnika u postupku, tako i trećih osoba. U članku 240 KZ BiH propisano je da:

- „Tko neovlašteno drugom saopći, preda ili poduzme drugu radnju s ciljem otkrivanja podataka o identitetu ili informacijama koje mogu dovesti do otkrivanja identiteta osobe koja je pružila dokaz ili treba pružiti dokaz pred institucijama Bosne i Hercegovine, a koje se po zakonu ne smiju objaviti ili su

odlukom Suda BiH ili od strane ovlaštene službene osobe proglašeni tajnim podacima“ - čini kazneno djelo za koje se može izreći kazna zatvora od 3 mjeseca do 8 godina zatvora. Za ovo kazneno djelo propisana je i novčana kazna, koja se može izreći kao sporedna.

Zakonske sankcije su strožije ukoliko je kazneno djelo počinjeno od strane ovlaštenih službenih osoba ili počinitelja koji odbije saopćiti izvor informacije.

ZAKON O ZAŠTITI SVJEDOKA POD PRIJETNJOM I UGROŽENIH SVJEDOKA

Donesen je sredinom 2003.godine, i ovim zakonom su propisane mjere kojima se osigurava zaštita svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u kaznenim postupcima koji se vode u pravosudnim institucijama na razini države. Dakle, zakonom su definirane dvije kategorije svjedoka kojima se temeljem ovog zakona može pružati zaštita.

SVJEDOK POD PRIJETNJOM

- „je onaj svjedok čija je osobna sigurnost ili sigurnost njegove obitelji dovedena u opasnost zbog njegovog sudjelovanja u postupku kao rezultat prijetnji, zastrašivanja ili sličnih radnji koje su vezane za njegovo svjedočenje ili svjedok koji smatra da postoji razumna osnova za bojazan da bi takva opasnost vjerojatno proistekla kao posljedica njegovog svjedočenja“.

UGROŽENI SVJEDOK

- „je onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatiziran okolnostima pod kojima je izvršeno kazneno djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim, odnosno dijete ili maloljetnik“.

Dakle, cilj mjera koje su propisane ovim zakonom je zaštita svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka u cilju zaštite identiteta svjedoka, te drugih podataka i informacija koje bi mogle upućivati na identitet svjedoka, kao i zaštita ugroženih svjedoka od uznemiravanja, zbunjivanja i negativnog psihološkog utjecaja.

Ovim zakonom definirane su mjere kojima se u sudskim procesima osigurava psihološka, socijalna i stručna zaštita, kako svjedocima pod prijetnjom, tako i ugroženim svjedocima.

Sud, tužitelj, kao i drugi organi koji sudjeluju u kaznenom postupku dužni su poučiti svjedoka pod prijetnjom, kao i ugroženog svjedoka o mjerama zaštite, pomoći i podrške. Tužitelj pouku daje u tijeku istrage, a Sud nakon podizanja optužnice.

Zakon poznaje dvije vrste mjera zaštite kojima se osigurava zaštita identiteta svjedoka:

- proceduralne mjere zaštite
- dodatne mjere zaštite,

Proceduralne mjere zaštite omogućuju:

1. Saslušanja svjedoka drugačijim redoslijedom na glavnom pretresu od onoga koji je propisan za saslušanje svjedoka po Zakonu o kaznenom postupku;
2. Sudsku kontrolu načina ispitivanja svjedoka (Predsjednik vijeća kontrolira način ispitivanja ugroženog svjedoka u cilju zaštite svjedoka od uznemiravanja i zbunjivanja);
3. Uz suglasnost stranaka i branitelja Sud može saslušati ugroženog svjedoka postavljanjem pitanja u ime stranaka i branitelja svjedoku;
4. Svjedočenje putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka (stranka i branitelj mogu postavljati pitanja, a da ne budu u istoj prostoriji sa svjedokom);
5. Udaljavanje optuženog iz sudnice za vrijeme svjedočenja (optuženom se mora osigurati praćenje svjedočenja putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, ili će svjedočenje biti zabilježeno i predloženo optuženom);
6. Čitanje zapisnika o iskazima datim u istrazi i njihovo korištenje kao dokaz na glavnom pretresu. (izuzeci od direktnog i unakrsnog ispitivanja);
7. Ograničavanje prava optuženog i njegovog branitelja da pregledaju spise i dokumentaciju.
(Ovo ograničenje omogućava i donošene rješenja o zabrani otkrivanja nekih ili svih osobnih podataka svjedoka ili drugih detalja o otkrivanju identiteta svjedoka pod prijetnjom. Podaci moraju biti otkriveni najkasnije u vrijeme kada svjedok daje iskaz na glavnom pretresu);

DODATNE MJERE ZAŠTITE KOJIMA SE OSIGURAVA NEOTKRIVANJE IDENTITETA SVJEDOKA SU:

1. Povjerljivost podataka o svjedoku (ova mjera osigurava neotkrivanje identiteta svjedoka kada postoji opravdana bojazan da će se ozbiljno ugroziti osobna sigurnost svjedoka ili njegove obitelji- zaštita putem ove mjere može trajati najviše 30 godina nakon što odluka postane pravomoćna);
2. Svjedočenje svjedoka iza zavjese;
3. Svjedočenje iza zavjese uz mogućnost korištenja elektronskih uređaja za promjenu glasa ili slike svjedoka, ili i slike i glasa koristeći se tehničkim uređajima za prijenos slike i zvuka;

Zaštitne mjere, kako proceduralne, tako i dodatne odobrava sud na obrazložen prijedlog tužitelja. Sud odlukom definira mjere zaštite koje će se primjenjivati prema svjedoku koji će svjedočiti na sudu.

SASLUŠANJE ZAŠTIĆENOG SVJEDOKA

U izuzetnim okolnostima, kada postoji očigledna opasnost za osobnu sigurnost svjedoka ili njegove obitelji i opasnost je toliko ozbiljna da postoje opravdani razlozi za vjerovanje da će se opasnost povećati zbog davanja iskaza, te da se prethodno navedenim mjerama ne može sačuvati identitet svjedoka, Sud može saslušati svjedoka davanjem istom statusa zaštićenog svjedoka.

Prijedlog za saslušanje zaštićenog svjedoka mogu podnijeti:

- sud po službenoj dužnosti;
- tužitelj;
- osumnjičeni/optuženi;
- branitelj osumnjičenog/optuženog.

Zakon obavezuje Sud da u roku od 15 dana od zaprimanja zahtjeva za saslušanje zaštićenog svjedoka donese odluku da li je takav zahtjev opravdan. Protiv odluke Suda dozvoljena je žalba Vijeću apelacionog odjeljenja u roku od 7 dana, koje je dužno u roku od 15 dana nakon razmatranja žalbe bez odlaganja donijeti odluku.

Saslušanje zaštićenog svjedoka sprovodi Sud u skladu sa odredbama Zakona o kaznenom postupku BiH.

Zapisnik o saslušanju zaštićenog svjedoka ne sadrži podatke o identitetu zaštićenog svjedoka, već se koristi pseudonim koji će Sud odrediti svjedoku. Na glavnom pretresu po odluci Suda čita se iskaz zaštićenog svjedoka. Zaštićeni svjedok se ne može pozivati da da iskaz na bilo kom saslušavanju osim na saslušavanju zaštićenog svjedoka.

Sud ne može zasnivati osuđujuću presudu isključivo ili u odlučujućoj mjeri na dokazima pribavljenim od strane zaštićenog svjedoka.

U predmetima u kojima postupa Tužiteljstvo BiH, za izvršavanje naloga, poslova i zadaća u svezi zaštite svjedoka zadužen je Odjel za zaštitu svjedoka pri Državnoj agenciji za istrage i zaštitu-SIPA.

Pripadnici Odjela za zaštitu svjedoka staraju se za brigu o svjedocima tijekom njihovog transporta na Sud, te vraćanja u mjesto boravka, kao i o svim drugim detaljima vezanim za logistička pitanja.

Također, pri Sudu BiH postoji Odjel za podršku svjedocima koji pruža psihološku pomoć svjedocima i koordinira njihov boravak u zgradi suda za vrijeme svjedočenja.

ZAKON O PROGRAMU ZAŠTITE SVJEDOKA U BiH

Ovaj zakon donesen je 2004. godine. Pod programom zaštite svjedoka podrazumijevaju se operativno - taktičke i tehničke mjere i radnje koje poduzimaju službenici Odjela za zaštitu svjedoka Državne agencije za istrage i zaštitu, kako bi se osigurala efikasna zaštita života, zdravlja i tjelesnog integriteta svjedoka u tijeku i nakon kaznenog postupka s ciljem da se svjedoku omogući slobodno i otvoreno svjedočenje u kaznenom postupku pred Sudom BiH.

U smislu ovog zakona svjedokom se podrazumijeva osoba bez čijeg svjedočenja nema izgleda da se u kaznenom postupku istraže i utvrde činjenice ili utvrdi boravište osumnjičene osobe, ili bez čijeg svjedočenja bi to bilo znatno otežano.

Zakon omogućava i zaštitu obitelji svjedoka u smislu članka 83. st.1.ZKP BiH, kao i drugih osoba koje su u bliskim odnosima sa svjedokom.

Zaštita svjedoku, kao i njegovoj obitelji, osigurava se uz pristanak svjedoka da žele ući u program zaštite.

Zakon propisuje na koji način se stupa u program zaštite svjedoka, te koje se vrste zaštite i podrške mogu pružiti svjedoku.

Kao mjere zaštite zakon propisuje:

1. Fizičke i tehničke mjere zaštite;
2. Sigurne objekte;
3. Relokacija unutar BiH;
4. Privremenu promjena identiteta;
5. Relokaciju u drugu državu;
6. Zaštitu i podršku osobama (svjedoci-suradnici, osumnjičeni koji su dobili imunitet ili postigli nagodbu sa Tužiteljstvom)

Kao mjere podrške zakon propisuje:

1. Pravnu pomoć;
2. Ekonomsko-financijsku pomoć;
3. Socijalnu podršku;
4. Psihološku podršku;
5. Druge vidove stručne pomoći;

Provođenje mjera zaštite i podrške svjedoku koji je ušao u program zaštite pruža Državna agencija za istrage i zaštitu „SIPA“, koja je upravna organizacija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH, u okviru koje postoji Odjeljenje za zaštitu svjedoka, koje je zaduženo za provođenje programa zaštite svjedoka.

Kada se govori o procesu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini, treba imati u vidu činjenicu da se u Bosni i Hercegovini procesuiraju veliki broj predmeta ratnih zločina, te da se većina zaštićenih svjedoka u predmetima u BH pravosuđu, pojavljuje upravo na suđenjima za ratne zločine.

Također, Tužiteljstvu i Sudu BiH je iz Haškog suda, sukladno pravilu 11BIS Haškog tribunala, proslijeđeno više predmeta u kojima su zajedno sa predmetima i optužnicama preuzete i obveze provođenja mjera zaštite koje su svjedoci imali u Haškom sudu.

STATISTIČKI POKAZATELJI

Odjel za zaštitu svjedoka u SIPA-i u periodu od 2005.-2007. godine, pružio je mjere zaštite i podrške svjedocima prema ukupno 259 svjedoka.

Statistički gledano, u 2005. godini pružane su mjere zaštite prema 22 svjedoka, u 2006. godini pružana je zaštita za 82 svjedoka, a u 2007. godini pružane su mjere zaštite za 155 svjedoka, što ukazuje na trend povećanja broja zaštićenih svjedoka iz godine u godinu.

Dosadašnje analize pokazuju da veliki procenat, od čak 90% svjedoka koji svjedoče uz mjere zaštite, čine svjedoci u predmetima ratnih zločina. Za razliku od Bosne i Hercegovine statistički podaci sa kojima mi raspolažemo,

kazuju da je u susjednim zemljama situacija obrnuta, te da su oko 90% svjedoka, koji svjedoče uz mjere zaštite, svjedoci u predmetima organiziranog kriminala, a tek oko 10% svjedoci u predmetima ratnih zločina.

Statistički podaci govore da je u Tužiteljstvu BiH u predmetima u Odjelu za ratne zločine čak 20% svjedoka svjedočilo uz mjere zaštite . Također, tijekom prošle godine na prijedlog obrane, Sud BiH odobrio je zaštitne mjere za 7 svjedoka obrane kojima je pružena podrška prilikom svjedočenja na Sudu BiH.

Statistički podaci pokazuju da je od ukupnog broja svjedoka koji su svjedočili u 2007. godini uz mjere zaštite svjedočilo 2/3 svjedoka muškog spola, a 1/3 svjedoka ženskog spola.

ODJEL ZA PODRŠKU SVJEDOCIMA SUDA BiH

Ovaj odjel svjedocima pruža asistenciju, kako administrativnu i organizacijsku, tako i psihološku, s ciljem olakšavanja iskustva svjedočenja i prolaska kroz svjedočenje na što bezbolniji način i bez posljedica po psihičko zdravlje.

Osoblje Odjela za podršku svjedocima procjenjuje psihičke kapacitete svakakog svjedoka, kao i moguće emotivne reakcije koje se mogu javiti, te u skladu sa tim pruža podršku svakom svjedoku.

U dosadašnjem iskustvu osoblja ovog Odjela u radu sa svjedocima, pokazalo se da su žene osjetljivije i da trebaju specifičniju i intenzivniju podršku tijekom svjedočenja.

Žene su tijekom svjedočenja više pokazivale tugu kroz plač i tremor, dok su muškarci više pokazivali ljutnju, cinizam i iritabilnost.

PROFESIONALNI IZAZOVI U OBLASTI ZAŠTITE SVJEDOKA U BUDUĆNOSTI.

U dosadašnjem radu na predmetima gdje se kao svjedoci pojavljuju osobe koje svjedoče uz mjere zaštite, iskustva su ukazala na određene poteškoće sa kojima se susreću agencije za sprovođenje, a koje se trebaju otklanjati u budućnosti.

Jedan od najvećih problema u sprovođenju mjera zaštite svjedoka i programa zaštite svjedoka je nedostatak finansijskih sredstava i stalnih izvora financiranja za vrlo složene programe zaštite koji se odnose na izmjenu identiteta i relociranje zaštićenih svjedoka koji su u programu zaštite.

Također, poteškoća na čijem otklanjanju treba intenzivno raditi je neadekvatna materijalna i tehnička opremljenost za kvalitetno provođenje poslova i zadaća vezanih za zaštitu svjedoka.

Ovaj problem nije toliko izražen u predmetima koje procesuiraju Tužiteljstvo i Sud BiH, koliko u predmetima koji se procesuiraju na lokalnoj razini, gdje sudovi nemaju potrebnu tehničku opremljenost za organiziranje svjedočenja uz mjere zaštite, često i zbog slučajeva da u zgradama sudova ne postoje posebni hodnici za dovođenje zaštićenih svjedoka, niti potrebna tehnička oprema za svjedočenje uz zaštitu lika i glasa svjedoka.

Zbog činjenice da je po površini teritorije Bosna i Hercegovina relativno mala zemlja, ta činjenica onemogućava da se relokacija tj. izmještanje zaštićenih svjedoka koji su u programu vrši unutar zemlje.

Također, jedan od nedostataka je nedovoljna pravna regulativa u zakonskim i naročito podzakonskim aktima, koja treba jasno definirati nadležnosti i postupanja svih subjekata i institucija koje sudjeluju u implementiranju odredbi iz pozitivnih zakonski propisa BiH.

Poteškoća koja je vezana za same svjedoke je pojava da neki svjedoci svjedoče u više sudskih postupaka unutar BiH, kao i u postupcima koji se vode u BiH i Haškom tribunalu.

Također, postoji i određen broj slučajeva u kojima su poduzimane proceduralne mjere zaštite prema svjedocima koji su svjedočili po prijedlogu obrane.

Cijenjene kolege, svi smo svjesni da kvalitetno procesuiranje izuzetno složenih predmeta, kao što su predmeti ratnih zločina i predmeti organiziranog kriminala, nije moguće bez kvalitetne primjene instituta zaštite svjedoka.

Zbog toga se nadam da ćemo u budućnosti, razmjenom iskustava na domaćem i međunarodnom planu, postići što kvalitetniju legislativu kojom ćemo postići kvalitetnije i efikasnije provođenje mjera zaštite svjedoka u sudskim postupcima.

Hvala Vam na pozornosti.